

POROČILA – OCENE

O INGOLIČEVI POTOPLJENI GALEJI

V novembru preteklega leta mi je Anton Ingolič poslal publikacijo, ki jo je prejel od avtorice Jagode Illner–Miklaušič iz Bonna. V njej je didaktično metodično obdelana njegova mladinska povest *Potopljena galeja*, in sicer kot učna enota za jugoslovanske učence pri dopolnilnem pouku materinščine ("nastavna cjelina za jugoslavenske učениke u dopunskoj nastavi materinskog jezika"). Pisatelj Ingoliču se je zdelo prav, da se o tej publikaciji kaj napiše, in dogovorila sva se za poročilo. Žal ga zdaj sam ne bo več mogel brati.

Broširana publikacija nosi na barvnem naslovnem listu kot naslov *Potopljena galeja* in tudi sicer je za osnovo obravnave upoštevan prevod Ivana Brajdića, ki je izšel pri založbi Mladost (v Biblioteki Vjeverica) v Zagrebu 1978 (v *Dodatku* je v faksimilu objavljena naslovnica ponatisa iz leta 1979).

Publikacijo *Potopljena galeja* je izdal Landesinstitut für Schule und Weiterbildung (Soester Verlagskontor), 1991. Za pouk je enota sestavila in obdelala Jagoda Illner–Miklaušič s sodelovanjem Pedagoškega zavoda Vojvodine, ilustracije je prispeval(a) M. Hovestadt. Objava spada v okvir vzorčnega poskusa "MEU", ki je gnotno podprt z zveznimi sredstvi in sredstvi dežele Nordrhein–Westfalen. Na dobrem papirju je na 46 straneh kvart formata ob črno–belih in barvnih ilustracijah, fotografijah in zgodovinski karti ter z različnimi tipi in velikostmi črk in drugimi grafičnimi sredstvi, ki pripomorejo k razgibanosti in večji privlačnosti teksta (le ilustracije niso najboljše), izoblikovan dober primer delovnega zvezka. Namenjen ni samo učencem ampak tudi učiteljem, saj jim daje vrsto napotkov, kaj naj

si ob določeni snovi zastavijo kot učni cilj in kako naj delajo, da bodo ta cilj dosegli. Človek je lahko samo vesel, ko vidi, da se posveča takšna pozornost slovenskemu književnemu delu tudi zunaj naših meja. Zato ne bo odveč, če malo podrobneje pregledamo, kaj je v tej obravnavi posebej poudarjeno in čemu velja posebna pozornost avtorice.

Težišče (mi bi rekli učni cilj) enote *Potopljena galeja* je napovedano v štirih točkah: 1. razvijanje pripovedovalskih (pričalačkih) idej; 2. snovanje pripovedovanja; 3. razmišljanje o odnosu med fikcijo in stvarnostjo; 4. spoznavanje jadranske obale v preteklosti in danes. Že ta napoved nakazuje, da v obravnavi ne bo obdelano celotno literarno delo v vseh svojih sestavinah, temveč da bo postalo bolj sredstvo, ob katerem naj učenci začno razmišljati o literarnem ustvarjanju nasploh, spoznajo nekatere literarnoteoretične pojme, postanejo pozorni na odnos med literarnim delom in bralcem ter njegovo recepcijo dela in izvedo za nekatera zemljepisna in zgodovinska dejstva.

Celotna snov je razporejena v pet poglavij in dodatek. V prvem poglavju avtorica fiktivno prikazuje pisatelja A. I. v Pakoštanih na morju, kako nervozno išče inspiracijo in temo za mladinski pustolovski roman. Nenadoma po radiu izve za pobeg štirih dečkov in deklince iz Doma miru in tišine ter za izginotje motorne jadrnice Fortuna. Prvo vprašanje, ki ga avtorica zastavi učencem, je: Kaj mislite, ali bi ta dogodek lahko bil inspiracija za mladinski pustolovski roman? Razložite svojo misel.

Z naslednjimi vprašanji skuša zbuditi zanimanje za to, da ugotovijo, kako je ta dogodek izzval nje same in kaj je sprožil

v pisatelju. Sama opozori na snovne sestavine, predstavi nastopajoče osebe, člane tajnega kontrakluba, predsednika Marka, Zdenko, Jureta, Pavleta in Andra, opiše motorno jadrnico Fortuno, ki postane delno prizorišče in sredstvo za nadaljnje dogajanje, ter doda leksikonsko informacijo o Kornatih. Vse to grafično domiselno predstavi fot fiktivne pisateljve lističe z zapisi.

Ob nakazanem poteku dogajanja, kakor si ga je zamislil eden od učencev, opozarja na prednosti pisateljevega fiktivnega načrta pripovedovanja (plan pričanja), ki nakazuje celoten potek dogodkov v pripovedi, razplet ostaja še neopredeljen, konec je že vnaprej določen kot srečen.

V drugem poglavju avtorica predstavi fiktivni podrobnejši načrt za prvo poglavje, govori o pripovednih korakih, dogodkih, in snovno—motivno določa uvod, ekspoziicijo, zaplet ter stopnjevanje dogajanja: vrh pušča odprt, a opredeli razplet in konec.

Nato v dveh vzporednih besedilih opozarja na sredstva, s katerimi je mogoče slikovito prikazati prostor in čas dogajanja, a sta oba besedilna odlomka samo po snovi približana ustreznemu delu Ingoličevega besedila. Na enak način pojasnjuje učencem pojma situacija in epizoda ter razliko med zunanjim in notranjim dejanjem oziroma dogajanjem; vse to spet na prirejanih ponazoritvenih primerih. O vrhu dejanja oziroma dogajanja morajo razmišljati učenci sami ter napisati svoj vrh, razplet in konec prvega poglavja.

V tretjem poglavju obravnave je objavljen daljši odlomek iz drugega poglavja knjige, ki pripoveduje, kako se je kontraklub Morska zvezda prelevil v kontraklub Hobotnica z osmimi člani; pobeglim se je nehote pridružila Vesna s petletno Metko, ki je to noč za stavo spala v kabini ladje, a pripeljala s seboj malo Metko z njenim medvedkom Mihcem. Ta odlomek je uporabljen, da v njem učenci spoznajo razliko med pripovedovalnim časom (vri-

jeme pričanja) in pripovedovanim časom (ispričano vrijeme). V zvezi s tem opozarja avtorica na podaljšani pripovedovani čas in upočasnjeno dogajanje ter na odnos obeh časov v besedilih, v katerih prevladuje premi govor.

V četrtem poglavju avtorica govori o različnih pripovednih glediščih, iz katerih pisatelj opisuje dogajanje. V ta namen je uporabljena epizoda, ko mala Metka splava brez pomoči drugih. Dogodek je opisan iz treh zornih kotov. Prva dva primera sta sestavljena za ponazoritev različnih možnih pripovednih perspektiv: najprej kot Metkina prvoosebna pripoved, nato v obliki pripovedi v tretji osebi, v avtorjevem besedilu pa bralec spremlja pripoved vsevednega pripovedovalca. V dodani tabeli so ob teh navedene še druge možne pripovedne perspektive. Avtorica spodbuja učence, naj v svoji pripovedi o epizodi, ko Marko odkrije potopljeno galejo, uporabijo različne načine pripovedovanja. Dodana je še ena epizoda iz knjige, grajena na dialogih, v kateri bralec pripovedovalca ne čuti.

Najobsežnejše je peto poglavje, ki prinaša velik del vložene, notranje zgodbe o namerah in usodi ljudi na beneški trgovski galeji Vittorii, ki so septembra 1617, po pariškem miru med Benečani in Avstrijci, odpluli iz Benetk proti sveti deželi, pa so spotoma naleteli na uskoško jadrnico z imenom Svarun, se spopadli, doživeli poraz in galeja se je potopila. To zgodbo pripoveduje svojim tovarišem Pavle, ki ves prosti čas porabi za branje knjig in tudi sam piše. Inspiracijo za zgodbo mu da velika pipa z vrezano letnico pariškega miru, ki so jo odkrili mladi potapljači na dnu zaliva.

Pavletova zgodba je že v originalnem tekstu prekinjana s pripombami poslušalcev, ki kažejo, kakšno zgodbo si želijo: zanimivo, napeto, dolgo, brez podrobnosti, napolnjeno z dogodki, tudi z ljubeznijo, in važen je konec. Avtorica obravnave ta dolgi odlomek uporabi za vprašanja o času in kraju dogajanja ter o osebah, o

rastoči napetosti v zgodbi, o razmerju med znanjem iz knjig in pripovedovalčevu domišljijo, vključni enciklopedijski članek o uskokih z dodano zgodovinsko karto o prodiranju Turkov ter članek iz enciklopedije o galejah z dodano risbo. Učenci naj primerjajo članek o galeji, risbo in Pavletovo pripoved, ki prikazuje galejo in razmere na njej. Ob koncu odlomka (ki je obravnavan kot zaokroženo, končano besedilo), doda avtorica vprašanja o resničnosti pripovedi. Opozori na različen odnos do resnice v pustolovski, ljubzenski, kriminalni, znanstveno-fantastični, zgodovinski povesti ali romanu oziroma v delu s kakšno drugo tematiko. Hkrati opozarja na različna pričakovanja bralcev. Učencem na koncu da nalogo, da na osnovi vsega, česar so se ob obravnavi tega dela naučili o pripovedovanju, pripovedujejo svojo zgodbo o preživelem galjotu.

Avtoričinemu tekstu sledi *Dodatek*, ki prinaša poleg članka iz *Enciklopedije Slovenije* o pisatelju Ingoliču ter nekaj fotografij predvsem Ingoličevo pismo avtorici, pisano 20. 12. 1990, in njegov rokopisni načrt za knjigo *Potopljena galeja*. V pismu je (podobno kakor že v spremni besedi k slovenski izdaji *Potopljene galeje*) Ingolič opisal pobude za nastanek dela: razstavo predmetov s potopljene beneške trgovske ladje, letovanje na neobljudenem otoku v Komatih, pripovedovanje upokojenega pomorščaka o odkritju te potopljene ladje, ter navedel različno literaturo, ki jo je prebral kot snovno pripravo za pisanje tega dela. Nato je, kakor pravi v pismu, izdelal podroben načrt, kot za vsak svoj daljši tekst, a so med pisanjem posamezne osebe zaživele svoje življenje. Avtoričino delo je spoznal že pred natisom in ga pohvalil, vse priloženo gradivo pa je avtorici poslal z namenom, da "odpre še kak nov vidik literarnega ustvarjanja".

Iz žal le delne objave načrta lahko razberemo avtorjevo zamisel, po kateri je ves čas gradil dve zgodbi, glavno in

"drugo zgodbo". Zlasti je to razvidno iz načrta za čas, kraj in osebe zgodbe. Načrtovana zgradba zgodbe že prinaša snovno razporeditev v poglavja in oddelke poglavij, ki so že vsi naslovljeni. Osebe so opredeljene po zunanem videzu in glavnih značajskih lastnostih. V nadaljevanju načrta so opredeljene tudi z okoliščinami, v katerih jim je potekalo življenje pred vstopom v fabulo.

Značilna je oznaka tretjega poglavja, ki v knjigi nosi naslov: *Gusarji, nepravi in pravi*, v načrtu pa: *Robinzonova zgodba v novi inačici*.

In tu, mislim, je glavni poudarek Ingoličevega dela; želel je napisati, kakor pravi v pismu, zgodbo, ki naj bo "enostavna, vedra, zanimiva in napeta". Torej ni glavni poudarek na zgodovinski "drugi zgodbi" temveč na glavni zgodbi, katere čas dogajanja je postavljen v avgust 1971, v neposredno sodobnost, v kateri je avtorju delo nastajalo. Tudi naslov *Potopljena galeja* daje večji poudarek odkritju te ladje kakor njeni potopitvi.

Ta del je pisan sveže, z mnogimi podrobnostmi in stilnimi ter jezikovnimi razločevanji, medtem ko je Pavletova pripoved v večji meri poenostavljen prikaz dogajanja, ki ob zgodovinskih dejstvih uporablja zlasti v fabuli sestavine, znane iz romantike. Za Pavleta, petnajstletnega fanta, ki veliko bere, je takšna pripoved sicer umestna in značilna. A v obravnavi celote je prevelik poudarek na tej "drugi zgodbi" manj ustrezen.

Še nekaj je v tej obravnavi odpadlo: opozorila na značaje nastopajočih, na njihove medsebojne odnose, na pozitivna in negativna nagnjenja in pobude, ki se pojavljajo pri nastopajočih osebah tako, da nobena med mladimi v glavni zgodbi ni neživljenjsko idealizirana, a tudi nobena med njimi prikazana s pretirano temnih strani. Se pa deloma nakazuje taka ločnica med mladimi in starejšimi osebami.

Obravnava mladinske povesti *Potopljena galeja* torej daje učencu (in učitelju) vrsto napotil pri spoznavanju lite-

rame strukturiranosti besedila, s čimer tudi skuša pripeljati učence do kvalitetnejšega lastnega pisanja. Niso pa v tej

obravnavi upoštevana vprašanja človeka, upodobljenega v literarnem delu.

Alenka Glazer

MAHAJANA – NEULOVJIVA Z RACIONALNO RAZLAGO

Niko Grafenanuer: Mahajana in druge pravljice o Majhnici. Ilustr. Marija Lucija Stupica. Ljubljana, Domus 1990.

”Za Majhnico se je s tleskom zaprla knjiga, ki je še maloprej nudila streho in zavetje. Iz mrtvega tenutka na meji med minulim in prihodnjim časom, ki je bil zunaj resničnosti, kakršno hranijo v sebi knjige, je stekla v prihodnji čas, saj je lahko dihala samo zrak knjižne resničnosti in nobene druge.”

Tako se začenja nova Grafenaurejeva knjiga, v kateri je junakinja prejšnje, Majhnica, s pomočjo Navijalca ur zrasla v nov lik. A še vedno je deklica, ”ki diha zrak knjižne resničnosti”, še vedno je sestra Carrillove *Alice v Deveti deželi*, še vedno se ji dogajajo prečudovite in prečudne stvari, ko potuje po pokrajinah, ki so nastale v pesnikovi in pisateljevi imaginaciji.

Kakor je Majhnica odrasla in se spremenila, tako je zrastel in se spremenil tudi njen svet. Priznati moramo, nikadar ni bil čisto navaden, vsakdanji, čeprav je bil v svoji nenavadnosti, v svoji živopisnosti in nenavadnih pustolovščinah, navadah in običajih svojih prebivalcev tudi nadvse razumljiv, sočen in podoben našemu. Jurij Pan, s katerim Majhnica potuje skozi svet, ki je hkrati tudi čas in vsemirje, človekova zgodovina in naravne premene, rojstvo in smrt, torej tista celovita, polna in vsestranska podoba univerzuma, ki je vedno mikala pisatelje, da bi se ji približali, da bi razumeli prve in poslednje vzroke za vse živo in neživo.

Majhnica z Jurijem Panom ne potuje samo od začetka (pomladi) do konca (zime), ne potuje samo skozi pokrajine do-

mišljije, sanj, prividov in predstav, skozi podobe in senčne slike, ne potuje samo po tem in onem svetu (kot nekoč božanski pevec Orfeus za svojo Evridiko), potuje tudi skozi pokrajine literature v najširšem pomenu besede. Nešteto bolj in manj razpoznavnih aluzij je, s katerimi se poigrava pripovedovalec: v njegovo literaturo vstopajo mnoge literarne osebe, situacije in spomini. Njegova literatura – svet, v katerem živi Majhnica svoje literarno življenje – je svet, ki so ga nekoč zgradile literarne pripovedi, je res ”resničnost, shranjena v knjigah”, je pripoved o davnih časih, ki pa so spet tudi vabljiva, skoraj nedosegljiva prihodnost.

Literatura, ki govori o literaturi, ki preoblikujejo njeno tkivo, zahteva tudi poseben jezik, jezik posebne občutljivosti in razprtosti za stvari, ki jih v vsakdanjem (realnem) svetu sploh ne opazimo in tudi ne znamo pravilno zaznamovati. Majničin svet, svet plahe in komaj prebujene ljubezni, čustva, ki se napaja pri drugem in hkrati napaja drugega v njegovi enkratnosti, zahteva poseben jezik; znane besede dobijo nove pomene, v besednih igrah zažarijo nove vsebine, nov jezik nam predstavlja stare resnice tako, kot da zanje še ne bi vedeli, kot da jih ne bi poznali, kot da se jim ne bi znali odpreti. Pri tem ne smemo pozabiti na posebno senzibilnost, ki jo ustvarja vpletanje verzov in celih pesmi v tkivo pripovedi o Majhnici in Juriju Panu. To je nadaljevanje poezije, ki jo poznamo iz Grafenaurejeve zbirke *Skrivnosti*, to je poezija, ki skuša s kar najbolj ekonomičnimi filotehničnimi sredstvi pričarati poseben, nov, čaroben svet, ki je v svojem jedru še bolj krhek in